

Na glinenim nogama¹

Kao što smo već pokazali u ovoj rubrici, pri frazeologizaciji sveza sa somatskim sastavnicama veliku ulogu osim slikovitosti ima i simbolika. Međutim, simbolika somatizama često je utemeljena i na frazemskome značenju. Tako hrvatski frazemi sa sastavnicom *noga* razvijaju simboliku stabilnosti, sigurnosti i samostalnosti, npr. u frazemima *biti na sigurnim nogama*, *stajati na <svojim> vlastitim nogama*, *stajati s obje noge <čvrsto> na zemlji*, a postoji i niz suprotnoga značenjskog predznaka. Tomu suprotnom značenjskom nizu pripadaju frazemi *stajati na glinenim nogama* 'biti nestabilan (nesiguran, nepouzdan)', *na glinenim nogama je što* 'nesigurno (nepouzđano) je što', *izmiče (klizi) tlo pod nogama komu* 'gubi oslonac (podršku, sigurnost) *tko*; propada *tko*' te *izgubiti/gubiti tlo pod nogama* 'dospjeti/dospijevati u težak (bezizlazan) položaj, ostati/ostajati bez oslonca (podrške, potpore); biti nesiguran'. Postoji znanstveno utemeljena pretpostavka da nastanak i motivaciju frazema *stajati na glinenim nogama* i *na glinenim nogama je što* možemo potražiti u starozavjetnoj priči (usp. Opašić 2014: 423; Opašić 2022: 168), istoj onoj u kojoj pronalazimo i motivaciju biblijskoga frazema *kolos na glinenim nogama*.

Naime, u starozavjetnoj knjizi proroka Daniela (2, 27–45) postoji priča o alegorijskome snu babilonskoga kralja Nabukodonosora. Njemu se u snu ukazao golem kip čije je tijelo bilo sastavljeno od različitih kovina, a samo dijelovi stopala od gline, te je bio dovoljan samo udar kamena koji se odvalio od stijene da se kip smrvi i pretvori u prah: „Ti si, o kralju, imao viđenje: gle, kip, golem kip, vrlo blistav, stajaše pred tobom, strašan za oči. Tome kipu glava bijaše od čistog zlata, prsa i ruke od srebra, trbuh i bedra od mjedi, gnjati od željeza, a stopala dijelom od željeza, dijelom od gline. Ti si promatrao: iznenada se odvali kamen, a da ga ne dodirnu ruka, pa udari u kip, u stopala od željeza i gline te ih razbi. Tada se smrvi najednom željezo i glina, mjed, srebro i zlato, i sve postade kao pljeva na gumnu ljeti i vjetar sve odnese bez traga. A kamen koji bijaše u kip udario postade veliko brdo te napuni svu zemlju.” (Dn 2, 31 – 35)

San je kralju Nabukodonosoru II. Velikom protumačio uz Božju pomoć sam prorok Daniel, jedan od četvorice velikih proroka, koji je bio rob na njegovu dvoru: „Ti, o kralju, kralju kraljeva, komu Bog Nebeski dade kraljevstvo, silu, moć i slavu, – i u čije je ruke stavio, gdje god se našli, sinove ljudske, životinje poljske, ptice nebeske, i postavio te gospodarom nad svim time – ti si glava od zlata. Poslije tebe ustat će drugo

¹ Ovaj je rad nastao u okviru istraživačkoga projekta *Hrvatska somatska frazeologija (frazeografski pristup)*, koji financira Europska unija – *NextGenerationEU*. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorna je samo autorica te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

kraljevstvo, slabije od tvoga, pa treće od mjedi, koje će gospodariti svom zemljom. A četvrto kraljevstvo bit će tvrdo poput željeza, poput željeza koje satire i mrvči; kao željezo koje razbija, skršit će i razbit će sva ona kraljevstva. Stopala koja si vidio, dijelom glina a dijelom željezo, jesu podijeljeno kraljevstvo; imat će nešto od čvrstoće željeza prema onome što si vidio željezo izmiješano s glinom. Prsti stopala, dijelom željezo a dijelom glina: kraljevstvo će biti dijelom čvrsto a dijelom krhko.” (Dn 2, 37 – 42). Daniel je u svojem tumačenju upozorio kralja da inače snažno babilonsko kraljevstvo ima slabu točku. Prema nekim interpretacijama tim je snom zapravo opisana sudbina nadolazećih carstava – novobabilonskoga, medijskoga i perzijskoga, te grčkoga Aleksandra Velikoga – koja će se sva s vremenom raspasti (Opašić 2022: 168).

Motivi iz navedenih dijelova biblijske priče o golemome kipu, čiji su dijelovi nogu od gline, nalaze se u pozadinskoj slici triju frazema – *stajati na glinenim nogama, na glinenim nogama je što i kolos na glinenim nogama*. Posljednji je i po svojem leksičkom sastavu vrlo blizak biblijskomu opisu jer riječ *kolos* (prema grčkome *χολοσσός*) u svojem primarnom značenju označuje ogroman kip, kip izrađen u natprirodnoj veličini. Iako su golemi kipovi poznati još od staroga Egipta (npr. *Memnonovi kolosi*), prisutni su i u novije doba (npr. *Kip slobode* na otoku Liberty na ulazu u njujoršku luku ili *Krist* na brdu Corcovado u Rio de Janeiru). Jedan od svjetski najpoznatijih kolosa svakako je rodoski Kolos, brončani kip zaštitnika otoka boga Sunca Helija (s unutrašnjom konstrukcijom izrađenom od željeza i kamena), djelo Hara iz Linda, koji je ujedno i jedno od sedam svjetskih čuda. Bio je visok 33 metra, težak sedamdesetak tona i njegova je izgradnja trajala 12 godina. Prema predaji kip je raširenih nogu stajao na dvama kamenim postoljima iznad ulaza u luku Mandraku na otoku Rodosu u Grčkoj i držao goruću baklju u ispruženoj ruci te služio kao svjetionik. Simbolizirao je jedinstvo naroda koji je nastanjivao taj mediteranski otok te pokazivao njegovo bogatstvo i moć, a podignut je oko 280. godine prije Krista u spomen na obranu otoka u trećemu stoljeću prije Krista. Stradao je u snažnome potresu 226. godine prije Krista i slomljen je na najslabijemu mjestu – u koljenu. O veličini Kolosa najbolje svjedoči Plinije Stariji, koji je zapisao da je skupina od pet-šest ljudi jedva uspjela raširenim rukama opasati palac srušenoga kipa. Ostatci Kolosa stajali su razasuti u luci više od 800 godina dok ih Arapi 653. godine, kad su osvojili otok, nisu pretopili i prodali židovskim trgovcima u Edesi. Postoji legenda da je za transport ostataka bilo potrebno 900 deva.

Sam frazem *kolos na glinenim nogama* označuje osobu, stvar ili pojavu koja je izvana naizgled velika, moćna ili snažna, a koja bi se ubrzo mogla srušiti zbog neke kobne unutarnje slabosti. Alexander Bierich i Josip Matešić (1994: 45) smatraju da je frazem *kolos na glinenim nogama* doslovna prevedenica francuskoga frazema *colosse aux pieds d'argile*, koji je postao popularan u 18. stoljeću jer ga je čuveni francuski filozof Denis Didrot upotrijebio pri opisu tadašnje Rusije tijekom vladavine Katarine II. i nakon krimskoga rata, te pri opisu Prusije tijekom vladavine Fridrika II.

Frazem *kolos na glinenim nogama* općeeuropskoga je karaktera, prisutan je u mnogim europskim jezicima, npr. engleskome *colossus on feet of clay*, njemačkome *ein Koloss auf tönernen Füßen*, francuskome *un colosse aux pieds d'argile*, talijanskome *un colosso dai (con) i piedi d'argilla*, španjolskome *coloso con pies de barro*, ruskome *колосс на глиняных ногах*, češkome *kolos na bliněných nohách*, poljskome *kolos na glinianych nogach*, mađarskome *agyaglábu kolosszus...* (Piirainen 2012: 198). Kako riječ *kolos* u prenesenome značenju predstavlja predmet neobično velikih dimenzija ili osobu natprosječna rasta, ne iznenađuje nas činjenica da u hrvatskome frazemu može biti zamijenjena sastavnicom *div – div na glinenim nogama*. Iste mogućnosti zamjene nalazimo i u talijanskome (*un gigante dai (con) i piedi d'argilla*), španjolskome (*un gigante con pies de barro*), slovačkome (*obor na bliněných nohách*) ili mađarskome (*agyaglábu óriás*), dok je u katalonskome zamjenjiva sastavnicom *kip (estàtua amb peus d'argila)*, a u portugalskome sa sastavnicom *idol (ídolo de pés de barro)* (Piirainen 2012: 198).

Na početku ovoga rada već smo istaknuli da u hrvatskome jeziku supostoje i glagolski frazemi koje s obzirom na frazemske sastavnice možemo dovesti u svezu s frazedom *kolos na glinenim nogama*, a to su frazemi *stajati na glinenim nogama* i *na glinenim nogama je što*. Također, i pregledom po europskim jezicima nalazimo na glagolske frazeme iste strukture i značenja u kojima varira glagolska sastavnica, npr. u njemačkome *auf tönernen Füßen stehen*, u talijanskome *avere i piedi d'argilla*, u španjolskome *tener pies de barro*, u ruskome *стоять на глиняных ногах*, u mađarskome *agyaglábon / agyaglábakon áll...* (Piirainen 2012: 197) Njima su konceptualno i značenjski vrlo bliski hrvatski frazemi *stajati na staklenim (klimavim) nogama* i *na staklenim (klimavim) nogama je što*, za koje ne možemo reći da su motivacijski ukorijenjeni u biblijskome tekstu i priči o kolosu na glinenim nogama, a ipak razvijaju frazemska značenja 'biti nestabilan (nesiguran, nepouzdan)' ili 'nesigurno (nepouzdan) je što'. Iste mogućnosti kao u hrvatskome jeziku supostoje, doduše veoma rijetko, i u drugim europskim jezicima, npr. u njemačkome može što stajati na slabim ili klimavim nogama (*auf schwachen (schwankenden, wackeligen) Füßen stehen*), u mađarskome samo na slabim nogama (*gyenge lábom áll*), dok u islandskome može stajati na krušnim nogama (*að standa á brauðfótum*). Ipak svi oni u pozadinskoj slici ukazuju na nestabilnost i krhkost onoga antroposomatizma kojemu se tradicionalno pripisuje simbolika stamenosti i stabilnosti.